

Розділ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342(477):341

В.Л. Федоренко

**ВЗАЄМОДІЯ СИСТЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ
КОНСТИТУЦІЙНИМ ПРАВОМ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Ця стаття присвячена дослідженню проблем і перспектив формування міжнародного конституційного права, передусім, конституційного права ЄС, а також виявленню особливостей його співвідношення та взаємодії з системою конституційного права України. Аналізуються форми і методи взаємодії міжнародного та національного конституційного права. Обґрунтовуються перспективи подальшого розвитку "міжнародного компоненту" в складі багатогранної системи конституційного права України.

Ключові слова: багатогранна система конституційного права України, система міжнародного права, міжнародне конституційне право, конституційне право ЄС.

Эта статья посвящена исследованию проблем и перспектив формирования международного конституционного права, прежде всего, конституционного права ЕС, а также выявлению особенностей его соотношения и взаимодействия с системой конституционного права Украины. Анализируются формы и методы взаимодействия международного и национального конституционного права. Обосновываются перспективы дальнейшего развития "международного компонента" в составе многогранной системы конституционного права Украины.

Ключевые слова: многогранная система конституционного права Украины, система международного права, международное конституционное право, конституционное право ЕС.

This article is dedicated to the study of problems and prospects of establishing international constitutional law, primarily the EU constitutional law, and also to the revealing of peculiarities of its correlation and interaction with the system of the constitutional law of Ukraine. Forms and methods of interaction between international and national constitutional law are analyzed. Prospects for further de-

velopment of "international component" within the multidimensional system of the constitutional law of Ukraine are substantiated.

Key words: *multidimensional system of the constitutional law of Ukraine, system of the international law, international constitutional law, constitutional law of the EU.*

Вихід за межі традиційних положень радянської та пострадянської державно-правової думки сприяв обґрунтуванню нами в 2001-2010 роках теорії багатоаспектної системи конституційного права України [11; 12]. Ця теорія дозволила по-новому визначити поняття система конституційного права України (з грец. *система* – поєднання, утворення) як історично сформовану та обумовлену об'єктивними чинниками суспільного розвитку система таких послідовних рівнів (зрізів) конституційного права, як природне та позитивне, загальна та особлива частини, матеріальне і процесуальне, національне та міжнародне право, котрі, в свою чергу, складаються з інститутів і норм конституційного права та регулюють суспільні відносини, що є предметом конституційного права України і системоутворюючою складовою національної правової системи [11, с. 501-502; 12, с. 390-391], а також дослідити юридичні властивості всіх структурних елементів і рівнів цієї галузевої системи права.

Багатоаспектна система конституційного права України містить у своєму складі такі компоненти, як національне конституційне право та міжнародне конституційне право. Цей структурний рівень системи конституційного права України є відносно новим, хоча відповідні наукові розробки дедалі активніше здійснюються як в Україні, так і за кордоном [9; 10; 3].

На нашу думку, дослідження проблем співвідношення та взаємодії системи конституційного права України з міжнародним конституційним правом передбачає розв'язання таких завдань: 1) визначення сутності, змісту, а також системи і структури міжнародного конституційного права; 2) виявлення основних юридичних механізмів взаємодії національного конституційного права з міжнародним; 3) встановлення інститутів і норм у системі конституційного права України, які можна було б ідентифікувати як міжнародне конституційне право України (за походженням) [12, с. 361].

Нині ні в кого не викликає сумніву той факт, що національне право і міжнародне право є двома різноплановими правовими системами, двома самостійними правопорядками. Ці системи і правопорядки різняться між собою за сутністю та змістом, принципами, метою та цілями існування, суб'єктами, структурою, формами існування та дієвості, гарантіями їх функціонування тощо. Без урахування особливостей співвідношення внутрішньодержавного та міжнародного права загалом не можна виявити юридичних механізмів взаємодії системи національного та міжнародного конституційного права.

Разом із тим, на відміну від системи конституційного права України, система та структура міжнародного права не отримали на сьогодні

однозначної оцінки правознавців. Перші спроби систематизації міжнародного права, як і в конституційному праві, мають давнє коріння і були здійснені свого часу засновником цієї юридичної науки Г. Гроцієм, який убачав основними елементами міжнародного права, поряд з правом війни і правом миру, природне та позитивне право. У свою чергу, Г. Гроцій поділяв позитивне право за його походженням, тобто сутністю, на божественне і людське [12, с. 362]. Але, запропонована вченим система міжнародного права так і не отримала завершеного вигляду.

Розвиваючи вчення Г. Гроція про сутність і зміст міжнародного права, Х. Вольф пропонував виділяти такі структурні елементи системи міжнародного права, як: природне, позитивне, договірне та звичаєве міжнародне право. Згодом Е. Ваттель запропонував у структурі системи міжнародного права виділяти чотири елементи: 1) норми, що регулюють статус нації як такої; 2) норми, які регулюють відносини нації з іншими націями; 3) норми права війни; 4) норми про посольства та відновлення миру.

Натомість інший учений-міжнародник, Ф. Ліст, запропонував розрізнити групи інститутів і норм міжнародного права, що об'єднуються у відповідні галузі: 1) ті, що регулюють статус суб'єктів міжнародного права; 2) міжнародно-правові відносини співтовариства держав; 3) міжнародно-правове регулювання у сфері міжнародної торгівлі, транспорту, зв'язку, охорони здоров'я, сільського господарства тощо; 4) міждержавні конфлікти [1, с. 148].

Наведені та інші систематизації міжнародного права дозволяють зробити висновок про невідповідність тогочасної структури національного та міжнародного права і відсутність у досліджуваній період міжнародного конституційного права.

У радянській юридичній науці проблеми системи міжнародного права виносилися на всесоюзне обговорення. Проте, як зазначав В. Г. Буткевич, ані під час дискусії 1938-1940 рр., ані в 1956-1958 рр. суттєвих зрушень у пізнанні сутності системи міжнародного права досягнути не вдалося [1, с. 151]. Хоча, окремі наукові здобутки цього періоду зберігають свою актуальність і нині [12, с. 364].

Після проголошення незалежності України проблеми системи міжнародного права продовжували досліджуватися вітчизняними ученими-міжнародниками. Найбільш вдало, як на наш погляд, сутність і зміст системи міжнародного права визначив В. Г. Буткевич, який доводив, що система міжнародного права є сукупністю принципів і норм міжнародного права, які становлять єдине ціле і є впорядкованими у відносно самостійні компоненти – інститути і галузі права. При цьому головним структурним елементом міжнародного права є його галузі, які на думку В. Г. Буткевича умовно можна поділити на основні, профільні, традиційні і комплексні галузі права. Зокрема, до традиційних (т. зв. "старих") галузей міжнародного права В. Г. Буткевич відносить диплома-

тичне право, право міжнародних договорів, міжнародне морське право тощо. Учений також наголошує на існуючій сьогодні плутанині в номенклатурі галузей міжнародного права, що зумовлюється існуванням міжгалузевих інститутів міжнародного права [1, с. 156-157].

Стже, система міжнародного права, представлена нормами, інститутами та галузями права, так само, як і система конституційного права України, має багатоаспектний характер. Традиційним для системи міжнародного права стало виділення таких його самостійних підсистем (систем), як міжнародне публічне право та міжнародне приватне право. Поряд із загальним міжнародним правом існують регіональні міжнародно-правові нормативні масиви, наприклад, право ЄС, право ЛАД, право ОАЄ тощо. Система міжнародного права, як і система конституційного права України, також містить у своїй структурі природне і процесуальне право, матеріальне і процесуальне право тощо. Таким чином, система міжнародного права, як і система національного (внутрішньодержавного) права є складною і багаторівневою.

У XXI ст. спостерігається усталена тенденція щодо подальшої диференціації системи міжнародного права. Поряд з її поділом на публічне і приватне міжнародне право, а також виділенням таких галузей міжнародного права, як міжнародне кримінальне право, міжнародне консульське право тощо, учені передбачають можливість появи нових галузей міжнародного права, насамперед, конституційного права.

Правознавці традиційно пов'язують формування цієї галузі міжнародного права з легітимізацією єдиного кодифікованого акта – конституції, яка б нормативно об'єктивувала галузь міжнародного конституційного права і визначила її роль і місце у системі як міжнародного, так і внутрішньодержавного (національного) права. Так, відомий французький учений-міжнародник Жан Тускоз назвав окремий підрозділ свого підручника з міжнародного права "Міжнародний порядок є недостатньо "конституційним". У ньому він стверджує, що міжнародний правопорядок не має конституції у тому розумінні, у якому вона існує на внутрішньодержавних рівнях [8, с. 39-40].

Очевидно, що передумови для утвердження міжнародного конституційного права об'єктивно сформувалися вже сьогодні. Ідеться про предмет, метод правового регулювання, правовий режим цієї галузі права і, головне, кодифіковані джерела, у яких об'єктивується ця галузь права. Зокрема, ідеться про Лісабонську угоду, яка набрала чинності з 1 січня 2010 р., інші міжнародні акти конституційного змісту.

З огляду на те, що предметом міжнародного права є міжнародні правовідносини, які складаються в процесі діяльності суб'єктів міжнародного права, то предметом міжнародного конституційного права слід визнати найважливіші міждержавні суспільні відносини у зовнішньополітичній, зовнішньоекономічній, гуманітарній та інших

сферах міжнародного життя, пов'язані зі здійсненням влади державами, націями й іншими суб'єктами міжнародного права.

Оскільки міжнародне конституційне право належить до публічних галузей права, то для нього властивий здебільшого імперативний метод правового регулювання, представлений установчим, регулятивним і, рідше, забороняючим методами. Загалом же метод міжнародного конституційного права наближений до методу національного конституційного права.

Правовий режим міжнародного конституційного права зумовлюється особливостями міжнародної правової системи, а саме, специфікою суб'єктів та об'єктів міжнародного права, характером їх юридичних зв'язків, а також особливістю процесів міжнародної правотворчої та правозастосовної діяльності тощо.

Міжнародне конституційне право очевидно матиме власну галузеву систему, що складатиметься із загальних принципів, норм й інститутів міжнародного (європейського) конституційного права. Зокрема, передбачається, що інститутами європейського конституційного права можуть бути інститут конституційно-правового статусу людини і громадянина в ЄС, інститут форм безпосередньої демократії ЄС, інститут основ організації та діяльності органів ЄС, інститут правового захисту Лісабонського договору, а згодом, імовірно, що і Конституції ЄС, чи іншого установчого акта для Євросоюзу.

Лісабонський договір містить низку новацій, які мають на меті формування та захисту єдиного європейського правового простору та подальшого вирівнювання соціально-економічних стандартів життя в усіх державах – учасниках ЄС. Перші практичні кроки у цьому напрямку ознаменувалися прийняттям Візового кодексу в 2010 році.

Водночас, Лісабонський договір не містить у своїй назві слова *конституція*, не згадує про символи ЄС і як і раніше називає правові акти ЄС регламентами і директивами, а не законами і рамочними законами, як це пропонувалося у проєкті Євроконституції 2005 р. На нашу думку, така позиція творців Лісабонської угоди вкотре доводить неготовність ЄС до самоідентифікації себе як "наддержави" та несприйняття більшістю громадян держав – учасниць ЄС ідеї утвердження "Конституції ЄС". Мета ратифікації Лісабонської угоди має прагматичніший характер.

Разом із тим, після ратифікації Лісабонського договору в ЄС не зменшилися скептичні настрої щодо його правових наслідків для національного права держав-учасниць ЄС, які посилюлися під час загострення фінансово-економічної кризи 2009-2010 рр. в Ісландії, Греції, Португалії та ін. країнах, котрі ратифікували Лісабонський договір. Очевидно, що згадана криза має не лише економічний, а й політико-правовий вимір.

Як відомо, в національному конституційному праві держав – учасниць ЄС на сьогодні не існує універсальних юридичних механізмів, які б однаково унормовували його співвідношення та взаємодію з новостворю-

ваним конституційним правом ЄС. Очевидно, що на певний перехідний період (5-10 років) у державах - учасниках ЄС будуть паралельно діяти системи національного та наднаціонального (комунітарного) права ЄС. Надаті можливими є кілька моделей співвідношення систем національного конституційного права держав - учасниць ЄС із конституційним правом ЄС: а) розмежування сфер дії національного конституційного права держав - учасниць ЄС і комунітарного права ЄС за предметом правового регулювання, з огляду на розподіл у майбутньому компетенції між відповідними державами і Євросоюзом; б) інсталяція інститутів конституційного права ЄС у систему національного конституційного права держав - учасниць ЄС як самостійної підсистеми; в) витіснення конституційним правом ЄС національних систем конституційного права та формування комплексної багатоаспектної системи конституційного права, що буде діяти в повному обсязі на всій території ЄС.

Вибір зазначених, або інших моделей співвідношення буде визначатися багатьма чинниками конституційного розвитку як самого Євросоюзу, так і держав, що входять до його складу. Це, зокрема, підтверджує і складність попереднього формування конституційного права ЄС та неоднозначні оцінки перспектив його подальшого розвитку в державах - учасниках ЄС.

Для України ж, з огляду на реалістичні оцінки перспектив набуття членства в Євросоюзі та відсутність реальних шансів утвердження в найближчий час конституційного права в міждержавних організаціях, членом яких вона є (ООН, Рада Європи та тощо), взаємодія системи національного конституційного права з конституційним правом ЄС буде здійснюватися на тих принципах і через ті юридичні механізми, що й із міжнародним правом загалом. Зазначене передбачає врахування встановленого Конституцією та законами України порядку співвідношення та взаємодії національного і міжнародного права.

Як відомо, конституційне та міжнародне право, попри значні відмінності, активно взаємодіють між собою. У науці міжнародного права на сьогодні існує дві історично сформовані та загальноновизнані теорії співвідношення національного і міжнародного права - дуалістична (плюралістична) і моністична та три найпоширеніші концепції (підходи) до співвідношення національного і міжнародного права, що сформува-лися історично і продовжують розвиватися й удосконалюватися: рівності міжнародного і національного права, примату міжнародного права і примату національного права.

Прихильники дуалістичної теорії, уперше сформульовані Х. Тріпелем і Д. Анцилотті вважають, що система національного і міжнародного права є двома рівними, але різними за сутністю і змістом та предметом правового регулювання взаємодіючими системами. Теорія пріоритету внутрішньодержавного права над міжнародним, заснована радянськими

правознавцями А. Я. Вишинським, М. С. Строговичем, С. О. Голунським та іншими, розглядала міжнародне право як сукупність національного права різних країн світу, тим самим визнає об'єктивне існування лише однієї системи права – національного.

Зміст теорії примату міжнародного права, започаткованої на початку минулого століття Г. Кельзенем, П. Гугенхеймом, Ф. Джессепом, Г. Лутерпахтом, Л. Ж. Сселем, Х. Чайдом та іншими, полягає в юридичному верховенстві міжнародного права над національним. Утім, як зазначає О. О. Кутафін, принцип примату міжнародного права не може мати нічим не обмежений, абсолютний характер [4]. Пріоритетність міжнародного права досягається лише шляхом імплементації норм міжнародного права у внутрішньодержавне з наданням їм відповідної юридичної сили.

Вищезгадані теорії співвідношення національного і міжнародного права у сучасних умовах значною мірою трансформуються, втрачають своє первинне значення. Так, на думку англійського юриста-міжнародника Яна Броунлі, сьогодні дедалі більше юристів – фахівців міжнародного права прагнуть позбутися дихотомії монізму і дуалізму, стверджуючи, що логічні наслідки обох теорій суперечать діяльності міжнародних і національних органів, а також судів [5, с. 253].

Схожої думки дотримуються й вітчизняні учені-конституціоналісти. Зокрема, Ю.М. Тодика свого часу слушно наголошував, що сучасні доктрини міжнародного права у питанні співвідношення міжнародного і національного права представлені широким колом різноманітних теорій співвідношення цих правових систем. Так, учений виділяв теорію гармонізації двох систем (Д. П. О'коннел), пріоритету міжнародного права над внутрішнім (Ч. Фенвік), спільної сфери дії міжнародного і внутрішнього права (Дж. Фінморіс), координації міжнародного і внутрішнього права на основі верховенства першого (Ш. Руссо), взаємодії однієї системи з іншою та із системою міжнародних відносин загалом (І. І. Лукашук), взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного (національного) права (Г. В. Ігнатенко), пріоритету міжнародного права (В. І. Євентов) тощо [7, с. 237-238].

Отже, можна зробити висновок, що кожна окремо взята держава світу формує власну доктринальну та законодавчу модель співвідношення національного публічного права з міжнародним. Конституція України в ст. 18 також декларує здійснення зовнішньополітичної діяльності за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права. При цьому, Конституція вживає термін загальновизнані принципи міжнародного права, який у міжнародному праві до сьогодні не має нормативного визначення, хоча досить часто застосовується в міжнародно-правових документах. Утім, як слушно зауважував Ю. М. Тодика, Конституція України прямо не визначає пріоритет норм міжнародних договорів над нормами внутрішнього законодавства, що дає можливість неоднозначного тлумачення ст. 9 Конституції України [7, с. 252]. Отже,

зміст юридичного механізму імплементації норм міжнародних договорів у національне право, встановлений Основним законом, дозволяє піддати сумнівам можливість реалізації положень ст. 18 Конституції України [2] безпосередньо.

Счевидно, що загальновизнані норми і принципи міжнародного права не існують безвідносно до системи міжнародного права та її джерел. Більшість із них позитивно закріплені в міжнародних договорах, конвенціях, угодах тощо. Їх інсталяція в національне, у тому числі й конституційне право, здійснюється через певні юридичні механізми національного права, які визнаються міжнародною спільнотою. Це, у свою чергу, забезпечує як гарантованість відповідних норм і принципів міжнародного права, так і легітимність їх запровадження в національну правотворчу та правозастосовну практику.

Нині у більшості держав світу утвердився юридичний механізм імплементації, тобто органічного перетворення міжнародних правових норм у внутрішньодержавні норми, як основна форма взаємодії міжнародного і внутрішньодержавного (національного) права та залишається найбільш поширеним і дієвим для більшості держав світу. Так, Конституція України в ч. 1 ст. 9 чітко визначила механізм імплементації міжнародних договорів у національне право: "Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України" [2]. Отже, джерелами національного права можуть бути лише міжнародні договори України.

При цьому імплементація норм міжнародного права в чинне законодавство України зазвичай здійснюється двома шляхами: а) через надання відповідної юридичної сили міжнародним договорам України у системі нормативно-правових актів України; б) через рецепцію (юридичне інсталювання) відповідних нормативних положень міжнародних договорів України в чинні конституційні акти України.

Водночас, далеко не всі міжнародні договори України, які об'єктивують норми міжнародного права, можуть бути джерелами конституційного права. Такими є лише чинні міжнародні договори (конвенції, декларації, пакти, угоди, протоколи, статuti [6, с. 15]) України у сфері конституційного права (міжнародні договори щодо конституційно-правового статусу людини і громадянина тощо).

Пріоритетне місце у системі ратифікованих Україною міжнародних договорів, що є джерелами конституційного права, є договори у сфері основних прав і свобод людини та громадянина і боротьби з дискримінацією. Це – Загальна декларація прав людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р. (ратифікована Україною 17 липня 1997 р. (із заявами та застереженнями), а також протоколи до неї (у т. ч. протоколи № 4 (регулює, зокрема, свободу пересування та заборону вислання громадянина) та № 7 (передбачає, з поміж іншого, процедурні

гарантії, що стосуються висланя іноземців), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Конвенція про права дитини 1989 р., Декларація про права інвалідів 1975 р., Декларація про права розумово відсталих осіб 1971 р., Міжнародна Конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1969 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації по відношенню до жінок 1979 р., Конвенція про попередження злочинів геноциду і покарання за них 1948 р., Конвенція проти тортур й інших жорстоких, нелюдських і принижуючих людську гідність видів ставлення і покарання 1984 р. тощо [13, с. 137-138].

Таким чином, дослідивши проблеми теорії та практики співвідношення системи конституційного права України з міжнародним правом, у тому числі й із конституційним правом ЄС, можна зробити висновок, що взаємодія відповідних правових систем ґрунтується на основі норм, об'єднаних у складі інституту імплементації, який утілює в собі усталені в Україні доктринальні положення про надання чинності міжнародним договорам. Чи означає це передчасність, або ж прогностичний характер попередньо обґрунтованого нами твердження про національне та міжнародне право як окремих рівнів (зріз) багатогранної системи конституційного права України [12, с. 365-384]? Очевидно, що ні.

На нашу думку, диференціація нормативного матеріалу у складі багатогранної системи конституційного права України на такі підсистеми, як національне та міжнародне конституційне право зумовлена тим, що у складі низки інститутів, підгалузей та інших рівнів національного конституційного права існує так званий міжнародний компонент – норми й інститути конституційного права, які є міжнародними за своїм походженням.

Такі норми й інститути конституційного права інстальовані до складу переважної більшості інститутів загальної й особливої частин, матеріального та процесуального конституційного права України. Зокрема, вони існують у складі інституту джерел конституційного права України, інституту юридичної відповідальності в конституційному праві, інституту основ конституційного ладу України, інституту конституційно-правового статусу людини і громадянина, інституту загальних засад безпосередньої демократії, інституту конституційних основ організації та діяльності органів державної влади, інституту адміністративно-територіального устрою України, інституту місцевого самоврядування, інституту конституційної юстиції, а також у складі гуманітарного процесу, виборчого та референдного процесу, парламентського процесу, муніципального процесу, процесу конституційної юстиції.

В одних випадках йдеться про норми-принципи, які часто втілюють міжнародні стандарти (прав людини, виборів тощо), а в інших – про посилення на інститути міжнародного права. Так, у ст. 2 Закону України "Про громадянство" від 18 січня 2001 р. позитивно унормовані як прин-

ципи громадянства, частина з яких привнесена з Європейської конвенції про громадянство 1997 р., ратифікованої Україною. Натомість, у ст. 6, 17 й інших цього Закону містяться посилання на задіяння конвенційних механізмів, передбачених міжнародними договорами. Іншим прикладом можуть бути принципи, закріплені в Статуті ООН, Декларації про принципи ООН 1970 р. та Заключному акті ОБСЄ. Більшість із них нині складають доктринальний кістяк систем конституційного права як України, так й інших демократичних держав світу.

Очевидно, що вже нині норми й інститути конституційного права України, які мають міжнародне походження, складають значну частку від нормативного вмісту багатогранної системи конституційного права України й об'єднуються між собою доктринальними, предметними, функціональними та іншими юридичними зв'язками в певну систему чи підсистему, визначену нами як міжнародне конституційне право України. У своїй дихотомічній взаємодії з національним (за своїм походженням) конституційним правом вона утворює самостійний рівень (зріз) багатогранної системи конституційного права України. Саме цей рівень, очевидно, містить у собі юридичний потенціал для подальшого утвердження авторитету України на світовій арені.

Використана література:

1. Буткевич В. Г. Міжнародне право. Основи теорії : підручник / В. Г. Буткевич, В. В. Мицик, О. В. Задорожній ; за ред. В. Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2002. – 608 с.
2. Конституція України, прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Конвохова И. А. Международное и конституционное право: теория и практика взаимодействия / И. А. Конвохова. – М. : "Формула права", 2006. – 496 с.
4. Кутафин О. Е. Предмет конституционного права / О. Е. Кутафин. – М. : Юристъ, 2001. – 444 с.
5. Міжнародне право. Основи теорії / [за ред. В. Г. Буткевича]. – К. : Вища школа, 2002. – 756 с.
6. Назаренко О. А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 "Конституційне право" / О. А. Назаренко. – К., 2006. – 20 с.
7. Тодька Ю. М. Конституція України: проблеми теорії та практики : монограф. / Ю. М. Тодька. – Х. : Факт, 2000. – 608 с.
8. Тускоз Ж. Міжнародне право : підруч./ Жан Тускоз ; пер. з фр. Л. Бадешко. – К. : "АртЕк", 1998. – 401 с.
9. Федоренко В. Л. Національне і міжнародне конституційне право: порівняльно-правові аспекти / В. Л. Федоренко // Порівняльно-правові дослідження. – 2006. – № 2. – С. 63-69.
10. Федоренко В. Л. Національне і міжнародне право як важливі складові системи конституційного права України (до постановки проблеми)

/ В. Л. Федоренко // Молодь у юридичній науці : зб. тез між нар. наук.-прак. конф. молодих учених "П'яті осінні юридичні читання" (Хмельницький, 27-28 жовтня 2006 р.). – Хмельницький, 2006. – Ч. 2. – С. 95-98.

11. Федоренко В. Л. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти : монограф. / В. Л. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2009. – 580 с.

12. Федоренко В. Л. Теоретичні основи системи конституційного права України / В. Л. Федоренко: дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2010. – 549 с.

13. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України : монограф. / В. І. Цоклан; В. Л. Федоренко; за ред. В. Л. Федоренка. – К. : Ліра-К, 2009. – 400 с.

УДК 351.741(477)

Є. О. Гіда

ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ З РЕФОРМУВАННЯ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано погляди різних авторів на поняття "правоохоронний орган". Перераховано принципи правоохоронної діяльності. Висвітлено причини, що зумовлюють необхідність реформування міліції.

Ключові слова: *міліція, реформування, правоохоронний орган, принципи правоохоронної діяльності, деонтологічні засади, права та свободи людини.*

Проанализированы взгляды разных авторов на понятие "правоохранительный орган". Перечислены принципы правоохранительной деятельности. Отражены причины, которые предопределяют необходимость реформирования милиции.

Ключевые слова: *милиция, реформирование, правоохранительный орган, принципы правоохранительной деятельности, деонтологические основы, права и свободы человека*

The looks of different authors are analysed to the concept "Law enforcement authority". Principles of law-enforcement activity are transferred. Reasons which predetermine the necessity of reformation of militia are reflected.

Key words: *militia, reforming, law enforcement body, principles of law enforcement activity, deontological bases, human rights and freedoms.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сьогодні надзвичайно актуальною є проблема приведення стану правоохоронних органів Української держави до рівня аналогічних структур демократичних країн, самим дієвим шляхом для цього є їх реформування.

Зв'язок роботи з навчальними програмами, планами, темами. Проблеми правоохоронних органів розглядаються різними юридичними науками, проте саме наука "Теорія держави і права", при дослідженні теми